

**Województwo mińskie i Jeleńscy
w życiu publicznym Rzeczypospolitej
w latach 1764—1795
w świetle ich korespondencji**

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3640

50 lat
**Uniwersytetu
Śląskiego**
w Katowicach

Dariusz Rolnik

**Województwo mińskie i Jeleńscy
w życiu publicznym Rzeczypospolitej
w latach 1764—1795
w świetle ich korespondencji**

Redaktor serii: Historia
Sylwester Fertacz

Recenzent
Michał Zwierzykowski

Spis treści

Wstęp / 7

♦ ROZDZIAŁ 1

Rodzina Jeleńskich, jej genealogia, rozrodzenie i koneksje —
ujęcie biograficzne / 13

♦ ROZDZIAŁ 2

Rodzina Jeleńskich herbu Korczak — ujęcie graficzne / 85

♦ ROZDZIAŁ 3

Między Familią i stronnictwem królewskim a Radziwiłłami
i Sapiehami / 99

♦ ROZDZIAŁ 4

Między polityką a gospodarstwem / 129

♦ ROZDZIAŁ 5

W życiu publicznym Wielkiego Księstwa Litewskiego
i Rzeczypospolitej — od sejmu konwokacyjnego (1764)
do upadku państwowości polskiej (1795) / 151

Zakończenie / 273

Bibliografia / 279

Wykaz skrótów / 295

Indeks osobowy / 297

Summary / 321

Резюме / 323

Wstęp

Jeleńscy herbu Korczak to rodzina znana w dziejach państwa polsko-litewskiego od połowy XVI wieku. Natomiast w czasach stanisławowskich to już rodzina na Litwie znacząca, posiadająca krzesło senatorskie kasztelana nowogródzkiego, które „dziedziczyli” po sobie jej członkowie — wszak Rafał, a następnie jego brat Gedeon to pierwsi senatorzy w tej rodzinie, obaj swe wyniesienia zawdzięczali Stanisławowi Augustowi. Jeleńscy to także, a może przede wszystkim, rodzina o dużych wpływach w województwie mińskim, szczególnie w powiecie mozyrskim, gdzie jej przedstawiciele, ich krewni i powinowaci opanowali niemal całą hierarchię miejscowych urzędów ziemskich. O roli Jeleńskich na tych terenach, a w szerszym kontekście — w Rzeczypospolitej dotąd nie pisano prawie w ogóle, nie licząc biogramów zamieszczonych w *Polskim słowniku biograficznym*¹ i wzmianek w herbarzach². Wspominano o nich jedynie, gdy pojawiali się, zazwyczaj jednorazowo, w ważnych dla Rzeczypospolitej momentach

¹ Por. E. RABOWICZ, *Jeleński Gedeon*, W: PSB, t. 11, Wrocław—Warszawa—Kraków 1964—1965, s. 140—141; T. WASILEWSKI, *Jeleński Jan*, W: PSB, t. 11..., s. 141—142; E. RABOWICZ, *Jeleński Józef*, W: PSB, t. 11..., s. 142—143; IDEM, *Jeleński Konstanty Ludwik*, W: PSB, t. 11..., s. 143—144; J. BERGHAUZEN, *Jeleński Napoleon Jan*, W: PSB, t. 11..., s. 144; E. RABOWICZ, *Jeleński Rafał Józef*, W: PSB, t. 11..., s. 144—145.

² Por. np. A. BONIECKI, *Herbarz polski. Cz. 1, Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 8, Warszawa 1905, s. 386; *Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S.J. powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza* (dalej: K. NIESIECKI, *Herbarz*), t. 4, Lipsk 1839, s. 481—482; S. URUSKI, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 6, Warszawa 1909, s. 51; T. ŻYCHLIŃSKI, *Złota księga szlachty polskiej*, R. 4, Poznań 1882, s. 203; IDEM, *Złota księga szlachty polskiej*, R. 26, Poznań 1904, s. 47—54.

historycznych³. Trudno się temu dziwić, wszak przedstawiciele rodziny nie wyszli poza pozycję, jakkolwiek znaczących, ale jednak statystów na scenie dziejów Rzeczypospolitej. Mając na Litwie wiele wspólnych interesów z Radziwiłłami i Sapiehami oraz powiązania z wieloma starymi zasłużonymi rodami litewskimi, np. Medekszmi, Obuchowiczami, Kościałkowskimi, Lenkiewiczami, Rdułtowskimi, Romerami czy Wolbekami, znajdując się jednocześnie w orbicie wpływów Stanisława Augusta, aspirowali jednak do grona elity prowincji litewskiej, z opiniami której trzeba się było liczyć. Na taką ich pozycję wskazuje również zawartość ich archiwum, dodajmy: z pewnością niepełna.

Niniejsza publikacja jest wynikiem realizacji projektu NCN MNiSW 2011/03/B/HS3/00356, którego głównym celem było opracowanie pełnego inwentarza zawartości Archiwum Jeleńskich przechowywanego w Nacyjonalnym Gistarycznym Archiu Belarusi (NGAB) w Mińsku, a następnie — głównie na jego podstawie — odtworzenie roli i znaczenia rodziny Jeleńskich w życiu publicznym województwa mińskiego w czasach stanisławowskich. Prezentowana książka realizuje drugą część tego zadania, ukazując rolę i znaczenie rodziny Jeleńskich w życiu publicznym powiatu mozyrskiego, województwa mińskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego i całej Rzeczypospolitej.

Dla dopełnienia obrazu funkcjonowania województwa mińskiego konieczne są, niestety, dalsze badania, ten przedstawiony w niniejszej publikacji pokazuje bowiem mechanizmy funkcjonowania państwa polsko-litewskiego w powiecie mozyrskim. Jakkolwiek powiat ten stanowi dobre *exemplum* dla ukazania mechanizmów sprawowania władzy, jest on wszelako drugorzędny dla przedstawienia funkcjonowania całego województwa mińskiego. Dla odtworzenia tej płaszczyzny materiał źródłowy Archiwum Jeleńskich jest wiarygodny, ale nie daje pełnego obrazu, ten dopełniono zatem materiałami z innych archiwów. Natomiast korespondencja Jeleńskich świetnie pokazuje, jak była budowana siła rodziny, jak pozyskiwano kolejne dobra, jak nimi gospodarowa-

³ Por. np. A. DANILCZYK, *W kręgu afery Dogrumowej. Sejm 1786 roku*, Warszawa 2010; D. DUKWICZ, *Rosja wobec sejmów rozbiorowych warszawskiego (1772—1775)*, Warszawa 2015; W. FILIPCZAK, *Sejm 1778 roku*, Warszawa 2000; W. KALINKA, *Sejm Czteroletni*, t. 1—2, Warszawa 1991; Ł. KĄDZIELA, *Między zdradą a służbą Rzeczypospolitej*, Warszawa 1993; W. KONOPCZYŃSKI, *Geneza i ustanowienie Rady Nieustającej*, Kraków 1917; H. MOŚCICKI, *Generał Jasiński i powstanie kościuszkowskie*, Warszawa 1917; S. KOŚCIAŁKOWSKI, *Antoni Tyzenhauz, podskarbi nadworny i litewski*, t. 1—2, Londyn 1970—1971; K. MROZOWSKA, *Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1961; W. SMOLEŃSKI, *Konfederacja targowicka*, Kraków 1903; IDEM, *Ostatni rok Sejmu Wielkiego*, Kraków 1897; J. WĄSICKI, *Konfederacja targowicka i ostatni sejm Rzeczypospolitej z 1793*, Poznań 1952; A. WOLAŃSKI, *Wojna polsko-rosyjska 1792*, t. 1—2, Kraków 1906; Z. ZIELIŃSKA, „O sukcesji tronu w Polsce” 1787—1790, Warszawa 1991; L. ŻYTKOWICZ, *Rządy Repnina na Litwie w latach 1794—7*, Wilno 1938.

no. Oddaje również mentalność ludzi epoki stanisławowskiej, pomaga odtworzyć ich hierarchię wartości, wskazać ważne dla nich cele, w końcu przedstawić ich stosunek do ojczyzny — Rzeczypospolitej czy Litwy — oraz do głównych problemów trapiących państwo polsko-litewskie.

Bazą źródłową opracowania są zbiory zawarte w Archiwum Jeleńskich. Głównie na ich podstawie odtworzono genealogię rodziny Jeleńskich oraz pokazano ich udział w publicznych dziejach przede wszystkim województwa mińskiego czasów stanisławowskich. Materiałem uzupełniającym są księgi grodzkie mozyrskie⁴ i mińskie⁵, także przechowywane w NGAB, oraz korespondencja Jeleńskich z Radziwiłłami z Archiwum Radziwiłłów — z jego części warszawskiej znajdującej się w AGAD⁶. Dopełnieniem tej bazy źródłowej jest korespondencja polska z Biblioteki Czartoryskich, głównie rodzin litewskich — też Jeleńskich — ze Stanisławem Augustem i ludźmi z jego środowiska⁷, oraz korespondencja Jeleńskich z Sapiehami znajdująca się w zbiorach wileńskiej Biblioteki Wróblewskich⁸. Podobnie należy traktować spuściznę Gedeona Jeleńskiego z Biblioteki Vernadskiego w Kijowie, którą stanowią jego notatki o charakterze sylwicznym⁹. Wydaje się, że choć nie jest to materiał pierwszorzędny do badań genealogicznych, może mieć pewne znaczenie dla stworzenia portretu Gedeona w czasach stanisławowskich¹⁰ — postaci nieprzeciętnej polskiego oświecenia. Już jego listy zawarte w Archiwum Jeleńskich świadczą o jego mądrości, przenikliwości i talencie pisarskim. Sylwy G. Jeleńskiego mogą też uzupełnić naszą wiedzę o niektórych wydarzeniach publicznych z okresu jego dorosłego życia.

Publikacja została podzielona na pięć rozdziałów. Pierwszy, zatytułowany *Rodzina Jeleńskich, jej genealogia, rozrodzenie i koneksje — ujęcie biograficzne*, przedstawia rodzinę Jeleńskich, a ściślej — jej część uznaną, co wynika

⁴ Por. NGAB, F 1728, op. 1, rkps 16, 19, 22, 23, Księgi grodzkie mozyrskie.

⁵ Por. NGAB, F 1727, op. 1, rkps 16—17, 21, 23, 25, 29, Księgi grodzkie mińskie.

⁶ Por. np. AGAD, AR, dz. V, rkps 5995—6022, Korespondencja różnych Jeleńskich do Radziwiłłów (z odstępstwami od zasady, także inni odbiorcy).

⁷ Por. np. BCz., rkps 727, s. 531—542, Listy Gedeona Jeleńskiego do Stanisława Augusta; BCz., rkps 732, s. 731, List G. Jeleńskiego do Stanisława Augusta.

⁸ Por. LMBA, F 139, rkps 1557—1565, Korespondencja Jeleńskich z Sapiehami.

⁹ Por. BV, F 1, rkps 1111—1119, *Silvae rerum G. Jeleńskiego*. Zbiór ten prawdopodobnie został wydzielony z Archiwum Jeleńskich, gdy było ono przechowywane w czasach radzieckich na Ukrainie. Zgodnie ze stosowaną tam praktyką ze zbiorów archiwalnych wyłączano te jednostki, które miały charakter ksiąg, i umieszczano je w bibliotekach. Za materiały z tego zbioru sylw G. Jeleńskiego dziękuję dr. hab. Tomaszowi Ciesielskiemu, dr. Mariuszowi Sawickiemu i mgr. Arturowi Goszczyńskiemu.

¹⁰ Por. np. BV, F 1, rkps 1117, k. 84v, Relacja z pobytu króla w Grodnie 1777; BV, F 1, rkps 1118, k. 55—56, O sekwestracji pensji księcia [Adama] Ponińskiego.

z analizy materiału źródłowego, za twórców Archiwum Jeleńskich, i pokazuje jej członków w ujęciu biograficznym. Opisano w nim również drogi karier poszczególnych Jeleńskich i przedstawiono w postaci rozbudowanych biogramów powiązania rodzinne, które skonstruowano w oparciu o przebadane archiwum, a następnie skonfrontowano z informacjami znajdującymi się w opracowaniach, herbarzach czy innych korpusach źródeł. Efekty tych badań podsumowano niejako w rozdziale drugim: *Rodzina Jeleńskich herbu Korczak — ujęcie graficzne*, w którym rodzinę Jeleńskich i jej rozrodzenie przedstawiono graficznie. Ten rozdział unaocznia siłę familii. Stanowi on dopełnienie rozdziału pierwszego, treściowo go nie wzbogaca, natomiast obrazuje wielkość rodziny i wskazuje na możliwości jej kariery publicznej w czasach stanisławowskich.

Rozdział trzeci rozprawy: *Między Familią i stronnictwem królewskim a Radziwiłłami i Sapiehami*, pokazuje relacje Jeleńskich z najsilniejszymi rodami Litwy: Radziwiłłami i Sapiehami oraz wskazuje na ich rolę gospodarzy — zarówno swych majątków, jak i powiatu mozyrskiego. Stanowi on też wprowadzenie ułatwiające zrozumienie mechanizmów kierujących życiem publicznym prowincji litewskiej, o czym traktuje czwarty rozdział. Jeleńscy bardzo umiejętnie starali się służyć i wykorzystywać bliskość z Radziwiłłami i Sapiehami, prawie zawsze dobrze wyczuwali koniunkturę polityczną. To pozwoliło im w odpowiednim momencie zbliżyć się do Stanisława Augusta, dzięki któremu zyskali za swą postawę pierwsze krzesła senatorskie w historii swej rodziny. W rozdziale wskazano również na wątki, nie tylko ekonomiczne, łączące przedstawicieli rodziny Jeleńskich z magnackimi rodami litewskimi Sapiehów i Radziwiłłów, a także na kwestie ideologiczne. Te chyba miały istotny wpływ na ich myśl wsparcia stronnictwa królewskiego, szczególnie w czasach I rozbioru.

Kolejny — czwarty — rozdział: *Między polityką a gospodarstwem*, ma bardzo istotne znaczenie w zrozumieniu fenomenu robienia kariery przez niektóre rodziny. Akurat w przypadku rodziny Jeleńskich on nie zachodzi, ale pokazuje, dlaczego takie rodziny zyskiwały wsparcie z zewnątrz i nie miały problemu z szukaniem możnych partnerów. Jeleńscy na terenie powiatu mozyrskiego byli bardzo dobrze zorganizowani, oprócz koneksji rodzinnych dysponowali bogatym, jak na panujące wówczas warunki, zapleczem ekonomicznym. Zawsze byli przygotowani ekonomicznie do przeprowadzenia sejmików i ich poprowadzenia. Starali się, by dla ich sejmikujących sojuszników gotowy był popas i stół, o czym sami często z troską pisali, pilnując przy tym, żeby nie powtarzać tych samych błędów, np. wożenia na sejmiki wina w niewłaściwych beczkach, tych po mocniejszych trunkach. To wprawdzie drobiazg, ale świadczy o poważnym traktowaniu przez Jeleńskich sejmików i sejmikujących oraz przypadłych im w udziale obowiązków, których się świadomie

podejmowali. Organizacja przedsięwzięcia, jakim był sejmik, bynajmniej nie była taka łatwa, co pokazano w tym rozdziale. Dopełniają go relacje ukazujące starania Jeleńskich, by w ich majątkach dobrze się działo. Przykładem właściwego postępowania w tej kwestii jest Gedeon Jeleński, który doskonale zdawał sobie sprawę, że spokój i dobrobyt w majątku pozwala mu spokojnie poświęcić się życiu publicznemu, to przecież ze swych włości mógł najtaniej zaopatrzać sejmiaki. G. Jeleński uchodził za bardzo dobrego gospodarza i człowieka dobrego dla włościan.

Rozdział piąty, najobszerniejszy i zasadniczy w tej rozprawie: *W życiu publicznym Wielkiego Księstwa Litewskiego i Rzeczypospolitej — od sejmu konwokacyjnego (1764) do upadku państwowości polskiej (1795)*, przedstawia udział członków rodziny Jeleńskich we wszystkich najważniejszych zdarzeniach w Rzeczypospolitej czasów stanisławowskich. Nie jest to tylko zapis kronikarski uczestnictwa Jeleńskich w życiu publicznym, lecz także próba ukazania życia publicznego prowincji, tzn. powiatu mozyrskiego i województwa mińskiego, a wręcz całej Rzeczypospolitej, w której Jeleńscy są tylko aktorami: raz ważniejszymi, innym razem ledwo zauważanymi statystami. Rozdział ten możliwie szczegółowo ukazuje życie publiczne powiatu mozyrskiego i rzeczywiście oddaje jego obraz, wskazuje też na umiejscowienie powiatu mozyrskiego w województwie mińskim — nie była to z pewnością pozycja najwyższa, co wiązało się z tym, że i obywatele mozyrscy nie odgrywali tam ważnej roli. Lepiej prezentowali się Jeleńscy w Nowogródku czy Wilnie. W rodzinie Jeleńskich zdecydowanie w czasach stanisławowskich wyróżniały się dwie postacie: Gedeon i jego bratanek Konstanty Ludwik. Ich obu można zakwalifikować do oświeconych elit, niemniej też zauważyć należy, że żaden nie zaistniał szerzej w życiu publicznym Rzeczypospolitej, mimo że obaj w Warszawie byli stosunkowo częstymi gośćmi. Być może wstrzymywała ich wielkość stolicy, faktycznie bowiem obaj najlepiej się czuli w swych majątkach.

Chciałbym w tym miejscu podziękować prof. Andrzejowi Rachubie za udostępnienie materiałów źródłowych dotyczących Archiwum Jeleńskich, a także recenzentowi tego opracowania — prof. Michałowi Zwierzykowskiemu — za cenne uwagi. Słowa podziękowania kieruję również do dr. Andreja Latushkina, dr. Andreja Macuka i dr. Stepana Zakharkevicha za informacje o rodzinie Jeleńskich i zasobie archiwalnym NGAB.

Dariusz Rolnik

**The Minsk Voivodeship and the Jeleński Family's Involvement
in the Public Life of the Commonwealth Between 1764 and 1795
in Light of the Jeleński Family Correspondence**

S u m m a r y

The Jeleński family of the Korczak coat of arms had been a well-known family in the history of the Polish-Lithuanian Commonwealth since the second half of the 16th century. During the reign of Stanisław August Poniatowski, however, the family rose to prominence in the Lithuania, holding the Senate seat of the Castellan of Nowogród, which was passed down to the members of the family. It was, in fact, thanks to Stanisław August that Rafał, as well as his brother Gedeon, were raised to the senatorial seat as the first among the Jeleński family. The family was also, or maybe first and foremost, extremely influential in the Minsk Voivodeship, particularly in the Mazyr County, where the various members of the family as well as their relatives and kinsmen held almost absolute power in the local administration. Nonetheless, little has been written about this family's influence in this area and in the Commonwealth in general — except for biographical notes in the *Polish Biographical Dictionary* and mentions in books of heraldry. The only mentions included singular instances regarding historic events in the Commonwealth. It should, however, come as no surprise, since the representatives of the family never amounted to anything more than — however influential — supernumeraries on the political stage of the Commonwealth. Nonetheless, due to their mutual interests with the Radziwiłł and Sapieha families, as well as their close ties with many old Lithuanian noble families, such as the Medeksza, Obuchowicz, Kościakowski, Lenkiewicz, Rdzutowski, Romer, or Wolbek families, in addition to remaining in Stanisław August's sphere of influence, the Jeleński family aspired to count among the elite of the Lithuanian province, one whose opinion should be taken into consideration.

The study is founded upon the analysis of the Jeleński Family Archive, stored at the National Historical Archives of Belarus (NGAB) in Minsk. Thanks to that archive, it has been possible to reconstruct the genealogy of the family as well as indicate its role and influence in the public life of the Minsk Voivodeship during the reign of Stanisław August. The monograph discusses the political engagement of the two most important representatives of the family: Gedeon and Konstanty Ludwik, counted among the elite of their times. They were not only skilled politicians, but also initiators of cultural and scientific development in Lithuania. Both of them betrayed

deep interest in the issues of governance and broadly understood political thought — a topic which has been discussed in the first part of this monograph.

The monograph consists of five chapters. The first chapter, entitled *The Jeleński Family, Its Genealogy, Multiplication, Connections — A Biographical Perspective*, introduces the Jeleński family and provides a biographical perspective. According to all sources, the Jeleński family is descended from the Tatars, and Teodor, the progenitor of the family, came from Lithuania to Poland in 1549 as a knight in the service of Zygmunt August, fighting to defend the Commonwealth, which is probable but impossible to verify. Three important figures were supposed to be descended from Teodor: Paweł, who held the office of the Lithuanian Field Guard, as well as Maciej and Adam, commanders of infantry regiments who made names for themselves in the Livonia, Moscow and Prussia war expeditions. From these three descend the next generations of the Jeleński family, who founded the Jeleński Family Archive and who settled in Dunajczyce and Tucha, which can be regarded as the family nests of the Jeleński family (both were bestowed upon them by Zygmunt III). Moreover, the chapter touches upon the career paths of the selected members of the family and delineates the network of family relationships in the form of longer biographical notes constructed on the basis of the primary sources available in the archive which have been cross-referenced with other studies, books of heraldry and primary sources.

The research findings are presented in a graphic form in chapter two, which includes the genealogy of the Jeleński family. Chapter three: *Between the Familia and the King's Party; Between the Radziwiłł and the Sapieha Families* and subsequent *Between Politics and the Household* serve as an introductory section while at the same time discussing the two most important factors which influenced the family's position in the public life. The latter issue constitutes the subject of the fifth chapter: *The Public Life of the Kingdom of Poland and the Grand Duchy of Lithuania — From the Convocation Sejm (1764) to the Fall of the Polish Statehood (1795)*. During that time, many members of the Jeleński family remained active in the political sphere, while Gedeon, the most ambitious of the politicians in his family, became the most influential. The members of the family were chosen to be deputies and representatives for more powerful parties; nonetheless, they held no autonomous political power. In 1772, they aligned themselves with Stanisław August. During election sejmiks which elected county and voivodeship officials, the Jeleński family always invoked the good of the Commonwealth, under the motto “for the good of the motherland”. The common good, however, was often perceived by the Jeleński family from the perspective of the prosperity of their own province — both on a smaller scale, i.e. the Mazyr County, and on a grander scale, i.e. the Minsk Voivodeship and the entire Lithuania. That is why their efforts were mostly concentrated on bringing prosperity to the Mazyr County first, followed by the Minsk and Nowogród Voivodeships, and finally the Grand Duchy of Lithuania itself. Sometimes, however, the good of their province and the good of the entire Commonwealth did not completely align, complicated by the private affairs of the Jeleński family, which both remained at the forefront of their minds and influenced their subservient political nature. Moreover, all members of the Jeleński family — and Gedeon most of all — were uniquely talented with regard to securing their “rewards.”

Дариуш Рольник

**Минское воеводство и род Еленских
в общественной жизни Речи Посполитой в 1764—1795 гг.
в аспекте их переписки**

Резюме

Еленские, герба Корчак, — это род, известный в истории польско-литовского государства с середины XVI века. Во времена Станислава Августа Понятовского представители этого рода стали играть важную роль, занимая пост каштеляна в Новогрудке, который „наследовали”. Так, Рафал, а затем его брат Гедеон — это первые сенаторы рода Еленских. Оба они получили должности благодаря королю Станиславу Августу. Еленские также, а, возможно, прежде всего относятся к роду, который имел большое влияние в Минском воеводстве, особенно в Мозырском повете, где его представители взяли в свои руки всю местную земскую власть. О роли Еленских на этих территориях, а в более широком контексте — в Речи Посполитой, не учитывая описаний их жизни, представленных в *Польском биографическом словаре*, а также упоминаний в гербовнике, почти ничего не было написано. О них вспоминали только тогда, когда они появлялись, обычно единожды, в значимых для Речи Посполитой исторических моментах. Это не вызывает удивления, так как представители рода все же не вышли за пределы позиций статистов на политической сцене Речи Посполитой. Однако общие интересы с Радзивиллами и Сапегами, связи со многими заслуженными литовскими родами, напр. Медекшами, Обуховичами, Костялковскими, Ленкевичами, Рдултовскими, Ромерами, Вольбеками, а вместе с тем нахождение в сфере влияния Станислава Августа, обуславливали стремление Еленских быть в кругу элиты литовской провинции, с мнением которой следует считаться.

Основой данной работы послужил архив Еленских, хранимый в Национальном историческом архиве Беларуси (НИАБ) в Минске. Именно благодаря ему были воспроизведены роль, значение и участие рода Еленских в общественной жизни Минского воеводства в годы правления короля Станислава Августа. Кроме того, архив дал возможность исследовать генеалогию рода Еленских. В монографии рассмотрена деятельность двух самых важных представителей рода: Гедеона и Константина Людвика. Это люди, которых мы можем отнести к элите общества станиславовских времен. Они были не только политическими деятелями, но также аниматорами

культурного и научного развития Литвы. Оба интересовались вопросами государственного устройства и широко понимаемой политической мыслью. Очерченной здесь тематике посвящена первая часть работы.

Монография состоит из пещу глав. В первой из них: *Семья Еленьских, её гвнэлэга, расплождение и связи — биографический аспект*, приближается история семьи Еленьских. Из всех упоминаний о начале рода Еленьских следует, что семья имеет татарские корни, а ее родоначальником был Теодор, который в 1549 году прибыл из Литвы в Польшу. О нем пишут, что он стал рыцарем при дворе Сигизмунда Августа, сражающимся за Речь Посполитую. Это могло иметь место, хотя факты и не поддаются верификации. От него вроде происходит Павел, литовский полевой гвардеец, а также ротмистры Мацей и Адам, которые проявили себя в военных инфлянтских, московских и прусских походах. От них берут начало очередные описанные Еленьские, создатели архива Еленьских. Они также были владельцами Дунайчиц и Тучи, которые можно признать родовыми гнездами Еленьских (оба поместья были подарены Сигизмундом III). В этой главе также кратко описаны карьеры отдельных ее членов и представлены семейные связи в форме разветвленных биограммов, которые были разработаны на базе исследованного архива, а затем сопоставлены с информацией, находящейся в справочной литературе, гербовниках и других корпусах источников.

Эффекты этих исследований были графически изображены во второй главе, представляющей род Еленьских — и других его членов. Третья глава: *Между родом Еленьских, королевскими сторонниками и Радзивиллами, а также Сапегами и очередной: Между политикой и экономикой* — носят характер введения в проблематику, показывая однако два самых важных фактора, влияющих на позицию Еленьских в общественной жизни. Этому последнему вопросу посвящена пятый раздел: *В общественной жизни Великого княжества Литовского — от конвокационного сейма 1764 года до восстания Костюшко в 1794 году*. В этот период заметна была активность многих представителей Еленьских, но среди них особенно выделялся Гедеон, самый незаурядный в роду Еленьских. Члены семьи выполняли и функции депутатов, однако самостоятельной политической роли не играли, всегда кого-то репрезентируя, обычно самого сильного в тот период. С 1772 года, что не вызывает сомнений, они считали себя сторонниками Станислава Августа. На избирательных сеймах, во время которых проходили выборы чиновников повятов и воеводств, Еленьские в своих речах обращались к благу Речи Посполитой. Этой активности всегда сопутствовала формулировка: „во имя блага родины”. Сами они общественное благо трактовали часто сквозь призму успешности провинции, в которой жили, малой родины — Мозырского повята, и в широком плане — Минского воеводства и всей Литвы. В связи с этим на форуме они старались в первую очередь что-либо сделать для Мозырского повята, далее — Минского и Новогрудского воеводств, а затем — всего литовского государства. Удачно складывалось, если их намерения совпадали с благом для всей Речи Посполитой, что однако отмечалось не всегда. Здесь препятствием становились и частные интересы Еленьских, о которых они ни на минуту не забывали и которые склоняли их в сторону политической покорности. Еленьские обладали также — особенно Гедеон — талантом добиваться для себя „наград”.

Na okładce
wykorzystano mapę *Województwa Mińskie y Nowogrodzkie*
ze zbioru G.A. Rizzi-Zannoniego: *Carte de la Pologne* (Paris 1772), której wersja
zdigitalizowana znajduje się w zbiorach Śląskiej Biblioteki Cyfrowej.
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego dziękuje za udostępnienie materiałów.

Redaktor:
Barbara Jagoda

Projektant okładki:
Aleksandra Bibrzycka

Projektant układu typograficznego oraz łamanie:
Paulina Dubiel

Copyright © 2018 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3123-2
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3124-9
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich: 20,5. Liczba arkuszy wydawniczych 23,5.
Cena 34 zł (+ VAT). Publikację wydrukowano na papierze Alto 90 g/m². Do składu użyto
kroju pisma Karmina (autorstwa Veroniki Burian & José Scaglione / Type Together).

Druk i oprawę wykonano w drukarni:
„TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.”, Sp.K. (ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław).